

Nordisk havsutsikt från Gruts ambassad

Svenska ambassaden i Helsingfors ligger i själva hjärtat av staden, invid Salutorget. Arkitekten Torben Grut ville då han ritade byggnadens fasad i början av 1920-talet återskapa den svenska arkitekturens allra mest nationella drag. Då man i dag står framför ambassaden kan man för ett ögonblick tro att man står inför en miniatyrkopia av Stockholms slott.

ELISABET LORENZ-WERNER, *Informatör/skribent, SFV*

ATT RESA TILL EN SVENSK ambassad vid Östersjön skulle kunna vara en förtrollande upplevelse. Båten glider in i Helsingfors hamn, den empiriformade siluetten, bruten av den barskt uppstickande rysk-ortodoxa Uspenskijkatedralen till höger tar stolt emot. Man promenerar längs kajkanten, genom den lilla marknaden på Salutorget och över Norra Esplanadens nötta kullerstenar. En stund senare i den barockinspirerade salongen där Karl XI barskt stirrar ned från sin häst börjar kristallerna i lampetterna klirra. Det är som taget ur en scen i Bergmans *Fanny och Alexander*.

Utanför fönstret breder den ryska örnen ut sina vingar på sin stensockel på torget. Några hundra meter bort, från Saarinens pampiga station, går tre tåg om dagen till Ryssland. Namn som Moskva och St Petersburg bär på en viss stämning och ligger plötsligt väldigt nära. Men kristallklirret och ett inbillat sus av örnens vingar följs inte av Stina Ekblads beslöjade röst utan av vår medresenärs, tillika fastighetens förvaltare, Per-Erik Ekmans stämma, som informerar om att 'klirret' är följden av ett av denna fastighets största problem. Spärvagnens förbifart på Norra Esplana-

den orsakar inte bara klirr i kristallerna utan skakar hela huset från grunden vilket leder till sprickbildningar. Så var förtrollningen bruten i denna vackra fastighet och vi tar oss åter till den praktiska verkligheten.

Statens fastighetsverks föregångare Byggnadsstyrelsen utförde 1983–85 en genomgripande renovering av Helsingfors ambassad. Det var en renovering man talat om sedan 1960-talet, börjat planera för på 1970-talet och som till slut utfördes med hjälp av arkitektbyrån Erik Kråkström på 1980-talet. Man ville bevara ar-

Det Tschernischeffska huset omkring sekelskiftet 1900.

Den mindre matsalens inredning har förnyats under åren. Här en bild från 1920-talet.

Det nyinredda ambassadkansliet på 1920-talet.

ktekten Torben Gruts utförande av och tankar om byggnaden, skapa nya kontorsutrymmen och förbättra standarden i bostäderna. Av åtta bostäder gjorde man tio. Per-Erik Ekman säger att bostäderna är trånga men det otroliga läget och husets charm gör att de boende accepterar det. I representationsvåningen förändrades ingenting utan salarna renoverades och man tog fram de färger Grut valt på 1920-talet. Det stora köket däremot fick en rejäl ansiktslyftning och för tillgänglighetens skull installerades en hiss upp till Vasagalleriets kapprum.

HEIDENSTRAUCH OCH TSCHERNISCHEFF

Huset byggdes för 165 år sedan (1839-43) på uppdrag av kommerserådet Johan Henrik Heidenstrauch. En rik affärsman med,

sägs det, ett enda intresse: att tjäna ännu mera pengar. Fastighetens osignerade ritningar ska enligt experter vara gjorda av den då kände och ofta anlitate arkitekten Anders Fredrik Granstedt. Heidenstrauch dog redan 1847. Hans ståtliga palats med «8 rum, 5 garderober och både badrum och toilette» beboddes efter ungkarlen Heidenstrauchs död av hans släktingar i drygt 20 år. År 1866 såldes huset till familjen von Frenckell, den sista familj som använde huset som privatpalats.

Det ryskfödda kommerserådet Jacob Loginoff Tschernischeff köpte 1883 den Heidenstrauchska fastigheten. Huset var slitet och i behov av upprustning. Tschernischeff ville ta i med storsläggan och göra om i princip allt, ta bort flyglar, göra tillbyggnader och bygga på med ytterligare våningsplan. Som byggentreprenör (han var bland annat med när Uspenskijkatedralen byggdes och skänkte en tiondel av sina inkomster till katedralens uppförande) hade Tschernischeff gott om idéer. Först gav han uppdraget till arkitekten Constantin Kiseleff och när han inte blev helt nöjd med dennes förslag gick han med Kiseleffs ritningar till arkitekten Reiss i S:t Petersburg. Omkring dessa två arkitekters ritningar blev det mycket bråk. Kiseleff sades ha en mer finsk hållning i frågan medan Reiss stod för det ryska, och det som sades vara ett bråk om två slags fasader blev snart mer av en politisk fråga. När Reiss fasadförslag inte godkändes av Överstyrelsen för allmänna byggnaderna gick den mäktige Tschernischeff till Senaten som efter en utredning accepterade förslaget. Den färdiga fasaden fick sedan utstå både den ena och den andra smädelsen; på gatorna mumlades det om den ryska gräddbakelsen. Också livet bakom, vad som beskrivits som den 'krokanliknande' fasaden, förändrades. Från att ha varit ett privatpalats bodde det 150 hyresgäster i palatset år 1907 och många av dessa var ryssar.

TORBEN GRUTS SLOTT

När svenska staten 1921 tog över det Tschernischeffska huset var det den respekterade men inte helt okontroversiella arkitekten Torben Grut som fick uppdraget att rita om byggnaden. Som en av de arkitekter som argumenterade för en ny nationell arkitektur i början av 1900-talet var han en van tolkare av det svenska. Till hans mest kända byggnader hör annars Stockholms stadion, invigd 1912 och Sol-liden på Öland, 1903, där han dock tving-

ades lägga sin svenska arkitektur åt sidan och möta drottning Victorias önsknin-
g om något mer italienskt.

I Helsingfors möttes Torben Grut av en byggnad med enorma behov av upprustning. Han gick som vanligt grundligt till väga och gjorde stora förändringar i husets bärande konstruktioner, förstärkte grunden och ersatte vissa av bjälklagen med nya i armerad betong. Så kom man åter till den redan omtalade fasaden. Grut var inte nådig då han beskrev den senaste fasadrenoveringen på 1880-talet och kallade den bland annat för ladugårdslandsrenässans. Själv gick han till äldre källor, studerade Tessin d.y:s, Bramantes och Berninis arkitektur. Han ville att Sveriges ansikte mot Finland skulle vara en 'värdig' byggnad och ritade många förslag. Det vinnande konceptet blev nästan en kopia av Stockholms slotts fasad mot Lejonbacken. Eller som Pekka Kärkis beskrev det i boken om ambassaden från 1984: «1920-talets tolkning av barockarkitekturens idévärld».

«UTAN ALL ONÖDIG LYX»

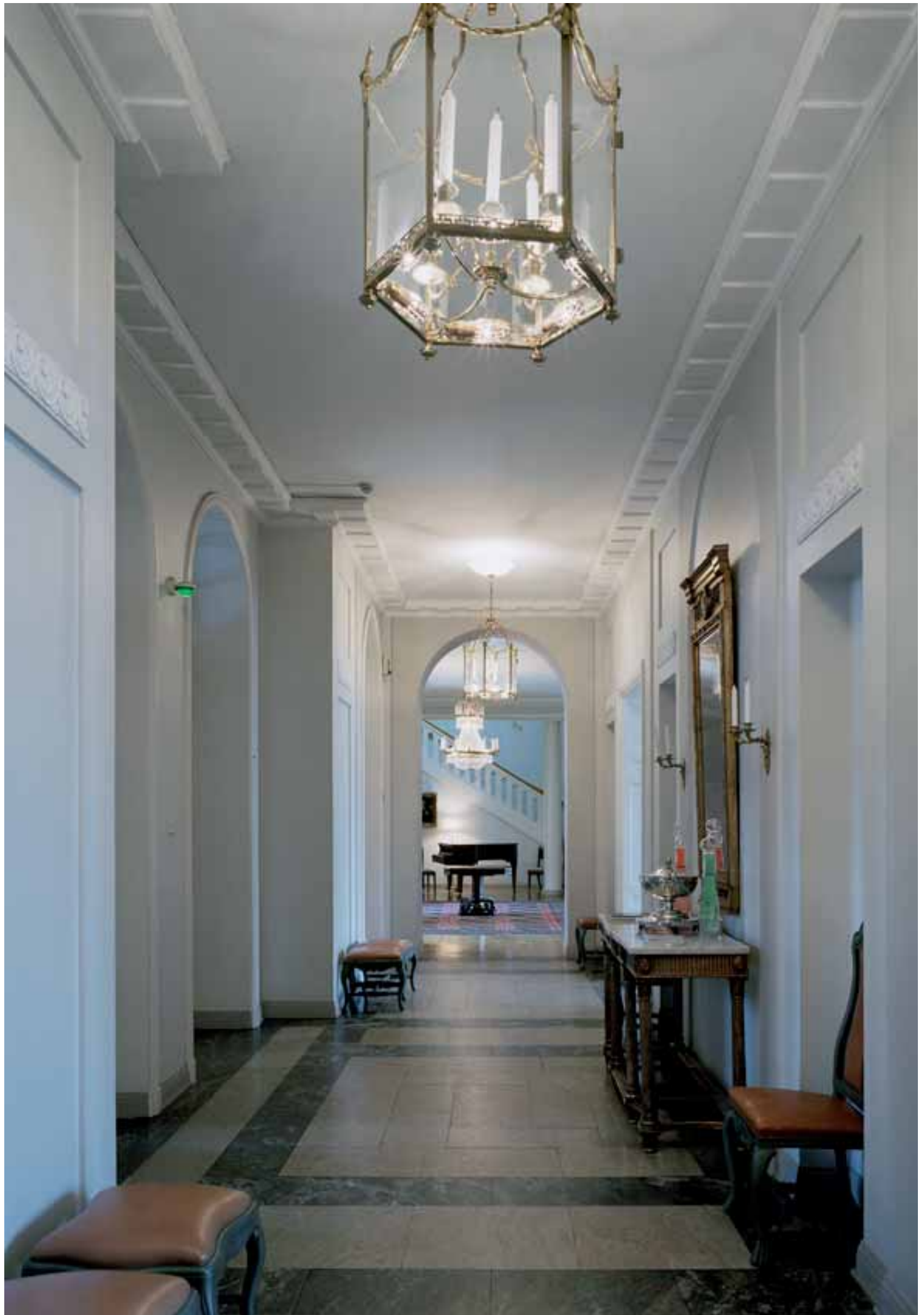
Också inredningen ville Grut vara med och planera, liksom den konst som skulle hängas på ambassaden. Rummen skulle visa olika epoker av svensk storhetstid. Det dåvarande ambassadörsparet Elmqvist ville också ha ett ord med i laget vilket inte gillades av Grut. Antikviteter köptes bland annat in från Bukowskis i Stockholm. Om konsten samarbetade Grut med Nationalmuseum.

– Det blev en stilstudie, säger sfv:s inredningsspecialist Carita Kull. Ingenting är egentligen autentiskt, menar hon och är inte helt positiv till blandningen. Lite full i skratt blir hon också åt formuleringar omkring hur inredningen skulle vara «värdiga utrymmen utan all onödig lyx», ett tankesätt hon ofta träffar på i svenska ambassadinredningar. Om det är någon plats man borde visa det bästa av svensk inredning och design borde det väl vara på just ambassaderna, menar Carita Kull.

VASAGALLERIET

I hallen möts ambassadbesökaren av en trärelief föreställande Gustav Vasa gjord av Milles. I dag står här också svenska flaggan liksom EU:s. Kalkstenstrappan upp mot representationsvåningen är klädd med en djupröd matta. På väggarna hänger gipsmedaljonger av Sergel, kopior gjorda av Nationalmuseum på 1920-talet med profiler av berömda svenska män.

De pampiga ljuslyktorna lyser upp marmorgolvets två nyanser i Galleriet som sträcker sig längs representationsvåningens alla salar. I fonden skymtar Musikrummet.

Överst. I det gröna kabinettet är det stilla. Väg-
uret är signerat Jakob Krook, Stockholm.

Ovan. I biblioteket kan man i soffan från Svenskt
Tenn begrunda Olle Hjortzbergs porträtt av sin fru.

T. h. Gustav III i marmor blickar ut över den gusta-
vianska salongen. Porträttet i fonden föreställer
Augustin Ehrensvärd; konstnärerna till de båda
konstverken är okända.

Linné, Bellman och Kjellgren är några av
de kända ansikten man passerar på väg
upp. Då man kommer upp i galleriet lig-
ger den sedvanliga gästboken på ett för-
gyllt konsolbord med marmorskiva under
en gustaviansk spegel. Tunga men sirliga
taklyktor i glas och mässing av 1600-tals-
modell lyser upp kabinettet och trappan;
de är tillverkade på 1920-talet.

MUSIKRUMMET

Musikrummets inredning ska visa upp
första hälften av svenskt 1800-tal. Bieder-

meierstolar från Ryssland på mattan gjord
av den afghanska folkstammen Ersari och
drömlika landskapsmålningar slår an ton-
nen. Vad har staden Pau i Frankrike med
svenskt 1800-tal att göra? Carita Kull vet
besked, Pau var Karl Johan Bernadottes
födelsestad, det är anledningen till denna
placering av C.J. Fahlerantz romantiska
landskapsmålning. Gula gardiner döl-
jer en del av innergården. Här kan man i
dämpat ljus avnjuta en svensk musikafton
vid flygeln. Trappan upp till ambassadörs-
bostaden fungerar perfekt som scenografi.
Sommarkvällar kan man öppna fönstren
mot innergården och höra fontänens vat-
ten porla.

BIBLIOTEKET

Som ett borgerligt svenskt vardagsrum i
vilken svensk stad som helst, hinner man
tänka, även om det inte är så många för-

unnat att ha en Olle Hjortzbergmålning
över spiselkranen, i de fall man har en
spiselkran. Omklädda, väl använda
Malmstensmöbler, tyger och lampor från
Svenskt Tenn, en salig blandning böcker
och en avslappnad stämning gör att igen-
känningsfaktorn är hög. En specialutgåva
av Veckojournalen med ambassadinred-
ningar världen över, utgiven i samarbete
med Byggnadsstyrelsen 1936, visar en
helt annan typ av bibliotek. Kanske är det
så att biblioteket är det rum som fått följa
tidens växlingar mest, medan tiden i de
andra rummen står stilla.

KABINETTET

I det lilla sidorummet bör ingen ambassa-
dör ha särskilt svårt att hitta inspirationen
till sina memoarer. Det gröna gustavian-
ska rummet med utsikt över hamnen är
möblerat med ett skrivbord, en soffa med

Den pampiga bankettsalen smyckas av fyra barockljuskronor. På golvet ligger en matta från staden Sarouk i Iran. Vid festligheter dukas det på de nu hopfällda slagborden. Stolarna i karolinsk stil är ritade av Carl Malmsten.

Nedan. Bordet i den svagt rosa matsalen har skiva av valnötsrotsfanér och är ritat av Klaessons. Stolarna är av samma typ som i bankettsalen, men klädda med kalvskinn.

denna dag längs väggarna. Stolarna i karolinsk karaktär ritades av Carl Malmsten på uppdrag av Grut. De är tillverkade av NK:s verkstäder.

MATSALEN

I den svagt rosa matsalen har många ambassadörer de lite mindre middagarna. Carita Kull känner väl igen det generösa matsalsbordet med valnötsrotfanér i skivan, ritat av Klaessons. Det togs fram på 1970-talet för våra ambassader, berättar Carita, sideboardet hör till samma serie. Stolarna är likadana som i bankettsalen men har ett naturfärgat kalvskinn på sitsarna. Mattan på golvet i beige och guld är från Kasthall och gjord 1982. De gustavianska lampetterna lyser upp rummet. Från de tre fönstren ser man ut över innergården och personalbostädernas gula fasad. Hur det såg ut här när 150 personer trängdes i fastigheten är svårt att tänka sig i dag.

Torben Grut kan nog vara nöjd i sin himmel. År 1925 skrev han: «Som exponent för ett klart medvetande om Kronan Sveriges ansvar gentemot forntid, nutid och framtid på andra sidan Bottenhavet, torde denna statshandling vara beaktansvärd och komma att bära god frukt.»

I dag är det ambassadör Eva Walder-Brundin som arbetar och bor med utsikt över Salutorget i Södra hamnen. Hon, liksom kulturrådet Anders Eriksson, menar att det här är en av Helsingfors absolut vackraste ambassader. Anders Eriksson understryker också det otroliga läget, den strategiska placeringen mellan slottet och stadshuset men också hur man får följa årtidernas växlingar från de stora fönstren. Bättre kan det inte bli, menar de. **KV**

slitet gyllene tyg, en gustaviansk byrå och en vackert blommönstrad kakelugn som tros ha flyttats hit från Sverige. Rummet bör vara perfekt för mer intima diskussioner eller för en ambassadörs stilla kontemplation, där havsutsikten inbjuder till eftertanke.

SALONGEN MED MÅNGA NAMN

Röda salongen, Stora salongen, Gustavianska salongen – praktfull är den med sina många fönster ut mot havet och ett flertal förgyllda gustavianska möblemang med klädslar i rött och gult, i sammet och siden. Gustav III blickar ut över salen från sin förgyllda kolonn. Den magnifika mattan från Täbriz har dämpat ljud från finklädde fötter i snart hundra år. Kristallkronorna i empiristil har hängt här sedan Gruts tid. F.d. ambassadören Ingemar Häggelöf beskriver i sin bok *Dagbok från*

Salutorget hur nära havet man är här: «Vid Salutorget i Helsingfors bor man liksom ute i skärgården, underkastad vädrets växlingar ... Som om Stockholm låg ute vid Sandhamn.» Målände berättar han om hur de tretton fönstren ut mot havet «tjöt som vinterorglar» då det blåste. Måhända skapade också det lite klirr i ljuskronorna, om inte de tunga röda sidengardinerna bromsade vindarnas framfart.

BANKETTSALEN – KARL XI:S SALONG

Här ville Torben Grut visa prov på den svenska barocken. Det skulle påminna om den tid då Sverige och Finland var ett, och vara en trygg bakgrund till fortsatta förhandlingar och samtal. Karl XI till häst målade av David Klöcker Ehrenstrahl täcker rummets ena fondvägg och var en gåva av Gustav V till ambassadens invigning. Fyra slagbord i grålackerad björk står